

Program EU za izmenjavo premogovniških regij

Izmenjava med regijo Zgornja Nitra (SK), vzhodno kohezijsko regijo (SI) in dolino Jiu (RO)

exchangeEU

O programu exchangeEU

exchangeEU je program izmenjave za regije v prehodu v Evropski uniji (EU), ki uporabljajo premog, lignit, šoto in naftni skrilavec (premog+). Program je del pobude Premogovne regije v prehodu (CRiT), izvaja pa ga Evropska komisija. Ob priznavanju potrebe po pospeševanju pravičnega in nizkoogljičnega energetskega prehoda v Evropi, exchangeEU olajšuje sodelovanje in vzajemno učenje med regijami EU, ki uporabljajo premog+, da bi spodbudili izvajanje strategij pravičnega energetskega prehoda. Ključni cilj je podpreti regije EU+, ki uporabljajo premog, pri razogljičenju njihovih energetskih sistemov, hkrati pa z gospodarsko diverzifikacijo in tehnološkimi inovacijami zaščititi delavce in skupnosti. Med programom si sodelujoče regije izmenjujejo izkušnje in sodelujejo pri premagovanju trenutnih izzivov, s katerimi se soočajo v svojih procesih pravičnega prehoda. Na tak način ExchangeEU odpira možnosti za vzpostavitev široke mreže strokovnjakov.

Za sodelovanje je bilo izbranih **18 regij v prehodu**, ki uporabljajo premog+.

postopek ujemanja je prinesel **8 izmenjav**, vključno s 4 pari regij in 4 trikotniki regij.

sodelujoče regije predstavljajo skupaj **12 držav članic EU**: Bolgarija, Češka, Estonija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Irska, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija in Španija.

Temeljni izmenjave

november - december 2021:
Razpis za prijavo in virtualno predtekmovalje

Promocija

Prijava

Ocenjevanje

Začetek delovanja

maj - julij 2022:
soustvarjanje dnevnega reda in organizacije

Načrtovanje

Izvajanje

julij - oktober 2022:
Vrednotenje in razmislek o pridobljenih izkušnjah

Nadaljnje spremljanje

januar 2022:
predložitev individualnih ali skupnih vlog

april 2022:
nadaljnji klici in uvodni sestanki

junij - oktober 2022:
Študijski obiski

Profili regij

Na poti k pravičnemu prehodu s premoga+

To tekmo sestavljajo tri vzhodnoevropske regije, ki začenejo prehod v pravično in nizkoogljično prihodnost: Regija Zgornja Nitra načrtuje postopno opustitev premoga do konca leta 2023. Vzhodna kohezijska regija in dolina Jiu načrtujeta opustitev uporabe premoga do leta 2032/2033.

REGIJA ZGORNJA NITRA (SK)

Stanje postopnega opuščanja rjavega premoga (lignita)

V TEKU

NIVEČ
EKSTRAKCIJE

1.300

Zaposleni premogovniški delavci

Datum postopnega opuščanja

2023

Premogovniki¹

Elektrarne²

5-6 %

Delež proizvodnje električne energije iz premoga³

Stanje pravičnega energetskega prehoda

Slovaška bo do konca leta 2023 prenehala proizvajati električno energijo iz domačega rjavega premoga. V skladu s tem se Gornja Nitra trenutno osredotoča na večjo čistočo. Projekti Lighthouse obsegajo nov sistem centralnega ogrevanja, ki ga poganjajo predvsem obnovljivi viri energije, s toplotno močjo 36 MW in gradnjo sončnih elektrarn s skupno močjo približno 50 MW. Nekatere so povezane s sistemi za shranjevanje z zmogljivostjo do 8 MW.

VZHODNA KOHEZIJSKA REGIJA (SI)

Stanje postopnega opuščanja rjavega premoga (lignita)

V TEKU

NIVEČ
EKSTRAKCIJE

1.154

Zaposleni premogovniški delavci

Datum postopnega opuščanja

2033

Premogovniki

Elektrarne

35 %

Delež proizvodnje električne energije iz premoga

Stanje pravičnega energetskega prehoda

Velenje je bilo izbrano za sodelovanje v misiji EU „Podnebno nevtralna in pametna mesta“ in se zavezalo, da bo do leta 2030 postalo podnebno nevtravno. Glavni projekti regije, vključeni v teritorialni načrt pravičnega prehoda, so povezani z rešitvami na področju daljinskega ogrevanja in rudarstva, revitalizacijo območij nekdanjih elektrarn in razvojem novih poslovnih območij.

DOLINA JIU (RO)

Stanje postopnega opuščanja črnega premoga (antracit)

V TEKU

NIVEČ
EKSTRAKCIJE

3.025

Zaposleni premogovniški delavci

Datum postopnega opuščanja

2032

Premogovniki

Elektrarne

25 %

Delež proizvodnje električne energije iz premoga⁴

Stanje pravičnega energetskega prehoda

Dolina Jiu sodeluje v romunskem načrtu teritorialnega pravičnega prehoda. Program je trenutno v zaključni fazi odobritve na ravni EU. S podporo pobude ES STARTS je regija oblikovala več projektov, ki se bodo izvajali v okviru Sklada za pravičen prehod. Cilj teh projektov je, da dolina Jiu postane bolj vključujoča, gospodarsko raznolika in trajnostna regija.

¹ Dva premogovnika sta bila že zaprta.

² Instalirana moč je 264 MW/h

³ Referenčno leto je 2021.

⁴ Nanaša se na nacionalni delež premoga (v Romuniji).

Glavni izzivi

- Da bi preprečili množična odpuščanja rudarjev in vse večjo brezposelnost v prizadetih regijah, je treba razviti obsežne programe zaposlovanja in prekvalifikacije.
- Zaradi vse večjega priseljevanja mladih iz rudarskih turbanskih območij so projekti razvoja podeželja in oživljanja skupnosti vse bolj nujni.
- Trenutne strukturne ovire za izvajanje nizkoogljičnih (daljinskih) sistemov ogrevanja regijam preprečujejo znatno zmanjšanje emisij.
- Projekti pravične tranzicije zahtevajo veliko zasebnih naložb v rudarskih regijah, ki jih trenutno primanjkuje.

Osrednje teme

Gospodarska diverzifikacija in regionalni razvoj

Na izmenjavi so se udeleženci osredotočili na strategije za diverzifikacijo gospodarstva. Predstavniki rudarskih podjetij so na primer raziskovali inovativne rešitve za uporabo nekdanjih rudniških območij. Izmenjali so si tudi izkušnje o tem, kako vzpostaviti programe prekvalifikacije in socialne programe za rudarje ter zagotoviti privlačna delovna mesta za mlade.

Prehod na čisto energijo

Dekarbonizacija sistemov daljinskega ogrevanja predstavlja velik izziv v vseh treh regijah. Udeleženci so si ogledali bodočo lokacijo za daljinsko ogrevanje, ki temelji na obnovljivih virih energije. Razpravljali so o potrebi po privabljanju strank in izboljšanju energetske učinkovitosti.

Študijski obisk v občini Prievidza na Slovaškem - dnevni red in poudarki na kraju samem

Občina Prievidza v regiji Zgornja Nitra na Slovaškem je na dvodnevem obisku za izmenjavo sprejela delegacijo iz občine Velenje v vzhodni kohezijski regiji v Sloveniji in iz doline Jiu v Romuniji.

Udeleženci so razpravljali o možnostih, ki jih imajo rudarska podjetja za diverzifikacijo svojih dejavnosti, da bi dejavnosti, povezane s premogom, postopoma nadomestila s čisto energijo in inovativnimi rešitvami. Obiski na kraju samem so bili podprti z razpravami o primerih najboljše prakse na terenu. Udeleženci so si ogledali paradižnikovo farmo v zaprtih prostorih, ki uporablja toplotno energijo iz rudarske vode. Pripeljali so jih tudi na nekdanje rudarsko območje, kjer bo zgrajen center daljinskega ogrevanja za oskrbo s toploto iz obnovljivih virov energije.

Ker sektor ogrevanja pomembno prispeva k emisijam toplogrednih plinov, so udeleženci razmišljali o možnostih za razogljčenje ogrevalnega sistema. Nizkoogljične rešitve daljinskega ogrevanja so bile ocenjene kot zelo učinkovite, zlasti v kombinaciji s prizadevanji za zmanjšanje porabe primarne energije pri odjemalcih. Slednje bi lahko dosegli z ozaveščanjem družbe in zagotavljanjem finančnih spodbud s spremembami pravnega okvira.

Druga tema, o kateri so razpravljali med izmenjavo, je povezana s potrebo po podpori nekdanjih rudarjev in njihovih družin po zaprtju premogovnikov. Udeleženci so obiskali poseben kontaktni center, ki rudarjem nudi socialno, pravno, zdravstveno in psihološko svetovanje ter pomoč pri iskanju tečajev za prekvalifikacijo. Predstavili so jim tudi program dualnega izobraževanja, ki srednješolcem v Prievidzi omogoča opravljanje pripravništva v razvojnem centru podjetja, ki je dobavitelj v avtomobilski industriji.

REGIJA ZGORNJA NITRA (SK)

Status	Obisk regije	Regija gostiteljica
Glavni akterji	Občina Prievidza, Ministrstvo za investicije, regionalni razvoj in informiranje Slovaške republike, CEE Bankwatch Network - Priatelna Zeme CEPA	
Skupna spoznanja	Diverzifikacija dejavnosti za lokalno rudarstvo, daljinsko ogrevanje, podporne sheme za rudarje, program dualnega izobraževanja za srednješolce	

VZHODNA KOHEZIJSKA REGIJA (SI)

Države	Obisk regije	Regija gostiteljica
Glavni akterji	Mestna občina Velenje	
Skupna spoznanja	Privabljanje zasebnih naložb, razvoj turizma, komuniciranje z lokalno javnostjo	

DOLINA JIU, (RO)

Vloge	Obisk regije	Regija gostiteljica
Glavni vključeni akterji	Društvo socialnih zavodov doline Jiu (AISVJ), Občina Petrila, Društvo za celostni teritorialni razvoj doline Jiu	
Strokovno področje	Socialni programi, spoznanja iz izkušenj z daljinskim ogrevanjem	

Obisk zaprte paradižnikove kmetije, ki uporablja toplotno energijo iz rudarske vode. Foto: Linda Beyschlag

Učenje

- ✓ Za vzpostavitev trdne podlage za proces pravičnega energetskega prehoda se mora učinkovito sodelovanje med javnimi organi (lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi), podjetji, izobraževalnimi ustanovami in organizacijami civilne družbe začeti s soustvarjanjem vizije prihodnosti in končati z izvajanjem kompleksnih projektov.
- ✓ Premogovništvo je sestavni del lokalne dediščine in s tem identitete skupnosti. Da bi pridobili podporo javnosti za postopno opuščanje premoga, je potrebna velika občutljivost.
- ✓ Da bi prekvalifikacija in socialni programi spodbujali pravičen prehod, morajo oblikovalci politik celostno upoštevati učinke postopnega opuščanja premoga na več razsežnosti življenja rudarjev, kot sta njihovo telesno zdravje in občutek identitete, ne le na njihove kompetence.
- ✓ Rešitve daljinskega ogrevanja je treba dopolnjevati s projekti, usmerjenimi v povečanje energetske učinkovitosti, da se zagotovi čim bolj učinkovita in uspešna uporaba vse energije, proizvedene v sistemih daljinskega ogrevanja.

Praktična priporočila

- + Uporabite participativni pristop od spodaj navzgor za opredelitev potreb in prednostnih nalog državljanov, ki jih bo prizadelo opuščanje premoga.
- + Pri oblikovanju strategije preoblikovanja se osredotočite na določanje prednostnih nalog v skladu z vizijo. Poleg tega je treba zagotoviti kontinuiteto ukrepov in projektov, ki se izvajajo kot del procesa pravičnega prehoda.
- + Spremljajte dejavnosti pravičnega prehoda in obveščajte državljane. Tako so prepričani, da so njihove posebne težave upoštevane in da so njihove potrebe obravnavane.
- + Spodbujanje javno-zasebnih partnerstev za privabljanje naložb in vzpostavitev inovativnih izobraževalnih sistemov, kot so programi dualnega izobraževanja.
- + Pazite, da lahko pravni pogoji privedejo do tega, da se posamezni odjemalci odklopijo od daljinskega ogrevanja, ker so decentralizirane možnosti cenejše.
- + Poiščite priložnosti za revitalizacijo nekdanjih rudarskih območij, namesto da bi jih porušili, da bi ohranili rudarsko dediščino, ki je del identitete skupnosti.

„Menim, da je bila izmenjava koristna tako za gostitelja kot za goste. Ogled najboljših praks, spoznavanje ljudi in skupno razpravljanje o prihodnosti je spodbudno.“

Alexandru Kelemen,
Združenje za celostni teritorialni razvoj
doline Jiu, Romunija

„Lepo je bilo videti, da imamo kljub temu, da smo različni, zelo podobne izkušnje. Izkusili smo nove ideje in navezali stike, s katerimi želimo sodelovati tudi v prihodnje.“

Vanesa Begič,
Mestna občina Velenje, Slovenija

Obiščite našo
spletno stran

Obiščite spletno stran
platforme za pravičen prehod

Naročite se na
naše novice

Obiščite naše kanale
družabnih medijev

exchangeEU je del pobude za premogovne regije v prehodu ([CRIT](#))